

УДК 339.168.6(477)

ДОНЧЕНКО Олена, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки
КНТЕУ

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Досліджено процес реалізації транзитного потенціалу України в умовах виходу з кризи, проаналізовано динаміку і структуру транзитних перевезень. Розглянуто проблеми розвитку транспортного потенціалу нашої держави та перспективи її інтеграції у світовий ринок транспортних послуг.

Ключові слова: транзитний потенціал, ринок транспортних послуг, транспортна інфраструктура, нові технології транзиту, інтеграція до ЄС.

Донченко Е. Перспективы реализации транзитного потенциала Украины. Исследован процесс реализации транзитного потенциала Украины в условиях выхода из кризиса, проанализирована динамика и структура транзитных перевозок. Рассмотрены проблемы развития транспортного потенциала Украины перспективы ее интеграции в мировой рынок транспортных услуг.

Ключевые слова: транзитный потенциал, рынок транспортных услуг, транспортная инфраструктура, новые технологии транзита, интеграция в ЕС.

Постановка проблеми. Потреба виходу з економічної кризи в умовах зростання глобалізації обумовлює пошук вантажовласниками більш коротких та дешевих маршрутів поставки товарів між країнами та континентами, змушує більшість розвинених країн шукати нові методи залучення додаткових обсягів транзиту власною територією, одним з яких є спрощення і гармонізація процедур торгівлі, приєднання до міжнародних угод та конвенцій у сфері транзиту. Однією з таких можливостей одержання державою доходу без витрачання дефіцитних фінансових ресурсів можна вважати більш ефективно використання транзитного потенціалу території за умови впровадження таких нових і модернізованих технологій, як технологія траншипменту; комбінованих (мультиmodalних) перевезень; електронного документообігу з електронним цифровим підписом; впровадження єдиних документів (як приклад, CIM/SMGS), а також технології "єдиного вікна"; процедури єдиного транзиту, що обумовлює актуальність дослідження.

Наша держава володіє найбільшим показником транзитності в Європі, оскільки її територією проходить чотири Критських міжнародних транспортних коридори (Пан-європейський № 3, Пан-європейський № 5, Пан-європейський № 7 Дунайський (водний), Пан-європейський № 9), а також коридор Гданськ-Одеса (Балтійське море – Чорне море), коридор Європа-Кавказ-Азія (TRASECA). Україна у вересні 2008 р. ратифікувала і включилася до реалізації Меморандуму "Про взаєморозуміння в області скоординованого розвитку кільцевої автомагістралі навколо Чорного моря" [1], тому вона має невичерпні можливості подальшого нарощування своєї транзитної потенційності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток транзитного потенціалу, його роль у процесі становлення України як незалежної держави, що формує систему розвиненої ринкової економіки, постійно цікавить науковців і практиків. Цьому питанню присвячено праці таких вчених, як: А. Аблов, Т. Блудова, М. Бутко, О. Ємельянова, О. Котлубай, О. Мініна, А. Новікова, В. Орлова, Д. Прейгер, О. Собкевич, Н. Ткаченко, Ю. Цветов [2–13] та ін. Дослідження у цій сфері тривають завдяки реальним змінам умов як в економічному, технологічному, так і політичному середовищах.

Оскільки тема реалізації транзитного потенціалу суттєво політизована, виникає проблема реалізації запропонованих заходів і перспектив розвитку транзитного потенціалу держави, який за певних умов збільшує загрозу бути частково втраченими.

Мета статті – дати оцінку тенденціям розвитку транзиту в Україні в умовах динамічних змін економічної і політичної кон'юнктури, визначити чинники, що гальмують залучення додаткових обсягів транзиту, і надати пропозиції щодо подальших шляхів інтеграції транснаціональної системи у світову, в т.ч. європейську (TEN-T) систему.

Результати дослідження. Транзитний потенціал України повинен не тільки номінально визначати її місце в системі міжнародних зв'язків на Євразійському континенті, але й ефективно реалізовуватися завдяки вигідному гео економічному і геополітичному розташуванню.

Наявність незамерзаючих чорноморських портів, розвиненої мережі залізниць, що становить понад 22 тис. км залізничних колій (виходять на кордони і взаємодіють із залізницями 7 сусідніх країн, тут функціонує 40 міжнародних залізничних переходів), близько 170 тис. км автомобільних доріг, 30 аеропортів, де діє 130 злітних смуг, 18 державних морських торговельних портів (МТП) загальною технологічною потужністю понад 170 млн т, 4 рибні порти, 13 приватних портових пунктів та причалів, понад 42 тис. км нафтогазопроводів у широтних та меридіональних напрямках. Щодоби перевозиться близько 4.8 млн т вантажів та понад 19 млн пасажирів. Усе це створює необхідні передумови для ефективного використання Україною її транзитного потенціалу [12].

Стан використання транзитного потенціалу обумовлений тенденціями часткової втрати обсягів транзиту в період світової фінансово-економічної кризи, яка вплинула на активність світової торгівлі, скоротивши обсяги експортних та імпорتنих поставок між країнами – торговельними партнерами, що не могло не вплинути на обсяги транзиту для країн-транзитерів, зокрема, й України (табл. 1).

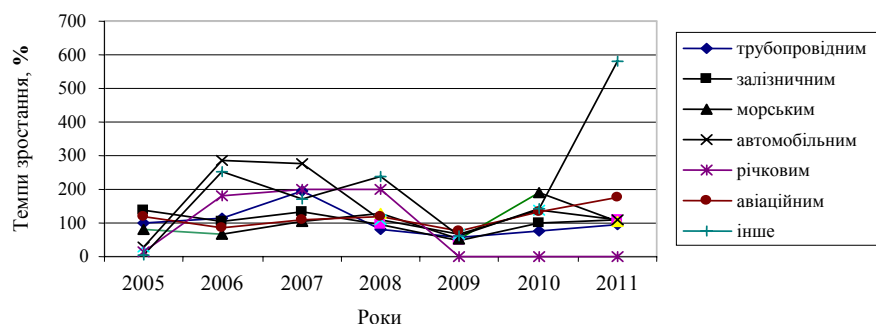
Таблиця 1

Обсяги транзитних перевезень територією України за 2005–2011рр., тис. т

Транспорт	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Трубопровідний	127921.9	143721.2	279802.4	223497.9	127981.7	99440.26	93119.52
Залізничний	73221.04	222948.1	99882.37	93347.6	44834.64	44511.77	48669.54
Морський	3765.54	2516.11	2693.97	3486.97	1899.38	3660.41	3912.07
Автомобільний	636.1	1614.14	4494.61	4908.71	3354.2	4649.12	5011.2
Річковий	10.11	18.5	37.43	74.73	0	0	0
Авіаційний	1.4	1.17	1.28	1.54	1.17	1.58	2.81
Інше	9.16	26.33	44.54	105.54	62.94	90.64	527.84

*Складено і розраховано за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

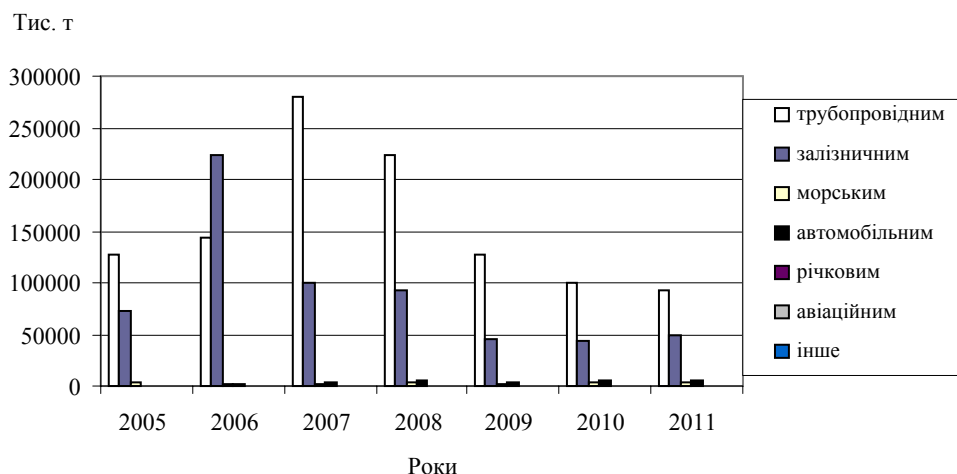
У зіставленні 2009 р. з 2007 р. обсяги транзиту за видами транспорту зменшилися таким чином: на трубопровідному та залізничному – у 2.2 раза; на морському – у 1.4 раза; автомобільним – у 1.3 раза і на авіаційному – у 1.1 раза. Повністю втрачено обсяги транзиту річковим транспортом, які до цього становили від 10.11 тис. т (2005 р.) до 74.73 тис. т (2007 р.). При цьому зростали обсяги транзитних перевезень іншими видами транспорту (коли перевозяться транспортний засіб на транспортному засобі) (рис. 1).

Рис. 1. Темпи зростання транзитних перевезень за видами транспорту, % до попереднього року

Примітка. Побудовано за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Аналіз динаміки транзитних поставок за 2005–2011 рр. виявив, що обсяги транзиту постійно зменшуються. Найвідчутніше зменшення обсягів транзиту трубопровідного та залізничного транспорту – 94 % транзиту (рис. 2).

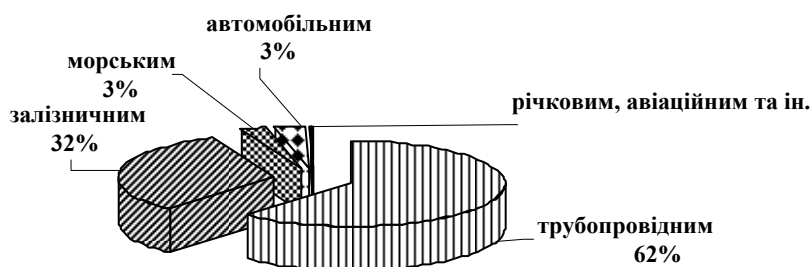
Рис. 2. Обсяги транзитних перевезень за видами транспорту у 2005–2011 р.

Примітка. Побудовано за даними Нац. ін-ту стратегічних досліджень при Президентіві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/articlas/818.

Аналіз (без урахування трубопровідного транспорту) за 2005–2011 рр. за видами транспорту свідчить, що обсяги перевезень залізничним транспортом становлять левову частку вантажопотоків (90.2 % у середньому за період). Обсяги перевезень вантажів залізничним транспортом зменшилися на 33.5 % через активне застосування морського та автомобільного видів транспорту.

Обсяги перевезень автомобільним транспортом збільшилися у 7.9 разів, а їхня частка у структурі транзитних потоків зросла більше ніж удесятеро; обсяги перевезень морським транспортом зросли з 3.8 млн т до 3.9 млн т, їхня частка у загальних обсягах транзитних перевезень вантажів збільшилася з 4.9 до 6.7 %.

За даними 2011 р. транзит має таку структуру: трубопровідний та залізничний транспорт складають 94 %, решту – морський (3 %) та автомобільний транспорт (3 %). При цьому частка авіаційного та інших видів транспорту зростає, але обсяги перевезень поки ще залишаються мізерними (рис. 3).

Рис. 3. Структура транзитних перевезень територією України за даними 2011 р.

Примітка. Побудовано і розраховано за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Суттєво змінюється географія транзитних вантажних перевезень. Якщо у 2007 р. частка країн СНД у транзитних перевезеннях територією України становила 63.2 %, ЄС – 5.3 %, інших країн – 31.6 % (розраховано без урахування трубопровідного транспорту), то вже у 2010 р. ці показники становили відповідно 85.4, 6.2 та 8.4 %. Тобто спостерігається поступова концентрація транзитних послуг України на теренах СНД (насамперед, Російської Федерації) і ЄС, що є позитивним фактором розвитку транзитного потенціалу України [14].

Урядом України реалізуються заходи щодо нормативно-правового, організаційно-технічного, технологічного та інших напрямів удосконалення системи управління транзитними перевезеннями в Україні. Проте вони не мають комплексного характеру. Не відбувається реальних змін щодо збільшення транзиту трубопровідним транспортом. На залізничному транспорті нещодавно розпочато процес реформування, що передбачає розмежування господарських функцій і функцій державного управління, формування вертикально інтегрованих структур за видами діяльності, створення організаційно-правових умов для функціонування приватних операторських компаній [15]. З набуттям чинності Закону України "Про морські порти України" розпочнуться відповідні зміни щодо розмежування господарських функцій від функцій державного управління та безпеки на морському транспорті та в морських портах [16]. У дорожньому господарстві та автомобільному транспорті також триває реформування системи державного управління автомобільними дорогами загального користування [17] та створюються передумови для розвитку автомобільного транспорту за нормами та стандартами ЄС. На авіаційному транспорті проводиться підготовча робота з метою укладення Угоди між Україною та ЄС про Спільний авіаційний простір, яка забезпечить для України рівні умови з країнами ЄС на

світовому ринку авіап перевезень шляхом гармонізації стану вітчизняної транспортної мережі з нормами і стандартами ЄС. Отже, у транспортному комплексі реформування знаходиться на початковому рівні.

Водночас впроваджуються заходи щодо адаптації національного законодавства до міжнародних норм і стандартів (у тому числі, європейських). Згідно з новою редакцією Митного кодексу України впроваджено і поширюються умови траншипменту; попереднього документального контролю у пунктах пропуску на митному кордоні з метою спрощення і модернізації процедур торгівлі [18]; процедури "єдиного вікна" для подання документів в електронному вигляді для оформлення експортних, імпорتنних та транзитних вантажів; електронний документообіг для попереднього інформування митних органів України про товари, що перевозяться транзитом територією країни. Міжнародний Союз автомобільного транспорту (МСАТ), що знаходиться у Швейцарії, з 20.03.2012 розпочав використання програми МСАТ TIR EPD для подання електронних декларацій до митних органів України, а з 26.03.2012 – для направлення до митних органів Російської Федерації. Триває розвиток руху комбінованих потягів "Вікінг"; "Ярослав" та спільне використання білоруського потягу "Зубр", розвиваються паромні контейнерні та контрейлерні – інтермодальні та мультимодальні перевезення.

Проте все ще існують проблеми, які гальмують подальший розвиток транзитного потенціалу України.

По-перше, це недосконалість транспортної інфраструктури перевезень та неконкурентна тарифна політика. Надмірні, порівняно з іншими чорноморськими портами ставки портових зборів, стримують нарощування обсягів обробки транзитного вантажу у вітчизняних МТП на користь морських портів Румунії, Молдови та інших країн чорноморського басейну.

По-друге, проблема недостатньої кількості пунктів пропуску на митному кордоні України, неналежного рівня їх облаштування та дефіциту пропускнуої спроможності послаблює конкурентні позиції нашої держави на ринку транзитних перевезень, створює переваги сусіднім країнам і погіршує перспективи України на майбутнє.

По-третьє, спостерігається зростання конкуренції з боку РФ, Румунії, Молдови, Білорусі щодо залучення на свою територію традиційних для України і нових транзитних потоків. У порту Джурджулешти (Молдова) відкрито термінал для контейнерних та генеральних вантажів, обладнаний 70-тонним мобільним портовим краном, з рампою Ро-Ро, що дозволить вантажним автомобілям та іншим автотранспортним засобам заїздити на судно з нового терміналу. Термінал дозволяє обробляти усі типи вантажів. Стратегією розвитку транзитного потенціалу Білорусі на 2011–2015 рр. передбачено реконструкцію і модернізацію транзитної інфраструктури доріг, розширення транспортних, комуніка-

ційних і фінансових коридорів. Планується будівництво 18 транспортно-логістичних і 10 логістичних центрів [19].

По-четверте, некоректно внесені зміни до Закону України "Про транзит вантажів" в частині обмеження транзиту небезпечних вантажів територією України – їхній зміст не відповідає попереднім домовленостям держави (міжнародним договорам і конвенціям про перевезення небезпечних вантажів).

По-п'яте, затягування процесу приєднання України до міжнародних угод та конвенцій у сфері водного транспорту призвело до повної втрати транзитних перевезень річковим транспортом внутрішніми водними шляхами.

По-шосте, гальмування підготовчого процесу з приєднання України до Конвенції про спільну транзитну процедуру (Женева, 1987 р.), передбаченого Законом України "Про Комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002–2010 рр.", призводить до втрати потенційних можливостей суб'єктів ЗЕД надавати на території України додаткові послуги зі здійснення процедури спільного транзиту, а також до втрати додаткових робочих місць. Водночас для підвищення транзитної привабливості країни-члени Митного союзу – Білорусь, Росія, Казахстан – висловили готовність до приєднання до зазначеної Конвенції (Рішення Комісії Митного союзу від 22.06.2011 № 677).

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що, *по-перше, пріоритетними* для України мають стати заходи з адаптації законодавства і гармонізації його з міжнародними нормами і стандартами, а також подальший розвиток нових технологій і їх впровадження у сферу транзитних перевезень з метою спрощення і модернізації процедур зовнішньої торгівлі, розвиток мультимодальних та інтермодальних перевезень, впровадження "інтелектуальних" транспортних систем для контролю за рухом товарів і транспортних засобів та його регулювання.

Другим напрямком має стати активне і ефективно проведення реформ у транспортній галузі, що забезпечить залучення іноземних інвестицій у розвиток і вдосконалення транзитної інфраструктури (розвиток залізниць, будівництво швидкісних автодоріг, розбудова морських та річкових портів, контейнерних (Ро-Ро) терміналів і логістичних центрів).

Третім напрямком повинно стати вдосконалення тарифної політики, в т.ч. впровадження наскрізних тарифів для здійснення транзитних мультимодальних перевезень.

Ці зміни зміцнять транзитний потенціал України і сприятимуть не лише додатковому збільшенню валютних надходжень, але й підвищенню рейтингу країни серед провідних країн-транзитерів, даючи можливість реалізувати переваги свого вдалого гео економічного та геополітичного розташування. Розвиток інфраструктури транзиту,

зокрема, пунктів пропуску на митному кордоні та мережі міжнародних транспортних коридорів, впровадження нових технологій митного контролю, вдосконалення законодавства відповідно до міжнародних норм і стандартів, встановлення конкурентоспроможних тарифів сприятимуть залученню транзитних вантажів в Україну, покращанню інвестиційного клімату та активізують процес інтеграції економіки України до Європи і світових ринків транспортних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мережа міжнародних транспортних коридорів на території України. М-во інфраструктури України від 8 лип. 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mtu.gov.ua/uk/show/transports.html>.
2. *Аблов А. С.* Транзит як форма міжнародної торгівлі послугами : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Аблов А. С. — К., 2006. — 213 с.
3. *Блудова Т.* Транзитний потенціал України: формування і розвиток : монографія / Т. Блудова. — К. : НІМБ, 2006. — 276 с.
4. *Бутко М. П.* Теоретичні аспекти розвитку транзитного потенціалу регіонів України / М. П. Бутко, О. В. Мініна // Держава та регіони. — 2010. — № 6. — С. 84—92. — (Серія "Економіка і підприємництво").
5. *Ємельянова О. Ю.* Розвиток ринку транспортних послуг в Україні в умовах інтеграції / О. Ю. Ємельянова // Митний брокер. — 2011. — № 7 (170). — С. 63—79.
6. *Котлубай О. М.* Конкурентоспроможність та сталий розвиток морегосподарського комплексу України : монографія / О. М. Котлубай. — Одеса : ІПРЕЕД НАНу, 2011. — 427 с.
7. *Мініна О. В.* Особливості реалізації транзитного потенціалу України на сучасному етапі / О. В. Мініна // Український соціум. — 2010. — № 4.
8. *Новікова А. М.* Методологічні основи розвитку транзитного потенціалу України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.07.04 / Новікова А. М. — К., 2004.
9. *Новікова А. М.* Україна в системі міжнародних транспортних коридорів / А. М. Новікова. — К. : НІПМБ, 2003. — 494 с.
10. *Орлова В. А.* Повышение транзитного потенциала Украины на основе использования и развития транспортной системы : монография / В. А. Орлова, Н. Ю. Ткаченко, А. С. Маловичко. — Донецк: ДонНУЭТ, 2011. — 204 с.
11. *Прейгер Д. К.* Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. Концепція соціально-економічного розвитку регіонів в умовах викликів глобалізації / Д. К. Прейгер : зб. наук. пр. Т. 2. Міжрегіональне співробітництво в розбудові транснаціональної транспортної мережі Європи / Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2011. — С. 266—274.
12. *Прейгер Д.* Реалізація транзитного потенціалу України як фактор зміцнення економічних зв'язків між Європою та Азією / Д. Прейгер, Я. Жаліло, О. Собкевич, О.Ємельянова // Економіка України. — 2012. — № 4. — С. 47—59.
13. *Цветов Ю. М.* Роль транспортной системы Украины в евроазиатских интеграционных процессах : науч. докл. / Ю. М. Цветов, М. В. Макаренко :

- матеріали круглого стола ["Транспорт и экономический рост"] (Санкт-Петербург, 11—18 июня, 2004) // Сайт Евроазиат. транспортного союза [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eats.org>.
14. Щодо реалізації та розвитку транзитного потенціалу України: аналітична записка / Нац. ін-т стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.niss.gov.ua/articlas/818.
  15. *Транспорт і зв'язок України* : стат. зб. за 2010 р. — К., 2011. — С. 78.
  16. Постанова КМУ "Про затвердження Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010-2019 рр." від 16.12.2009 № 1390 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF\\$](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF$).
  17. Розпорядження КМУ "Про схвалення Концепції реформування системи державного управління автомобільними дорогами загального користування" від 20.08.2008 № 1096-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1096-2008-%D1%80>.
  18. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через митний кордон України" від 03.02.2011 973-VI // ВРУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2973-17>.
  19. Постанова Ради міністрів Білорусі від 12.08.2010 № 1181 "Про затвердження Стратегії розвитку транзитного потенціалу Білорусі на 2011—2015 рр." [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.belta.by/ru/all_news/economics/Strategija-razvitiya-tranzitnogo-potentsiala-na-2011-2015-gody-utverzhdjena-v-Belarusi_i_521094.html.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2012.

Donchenko O. Prospects of Ukraine's transit potential.

Background. *Transit through the territory of Ukraine is a significant national resource that at present is underused. Hence there is a need to study the implementation of transit potential of Ukraine in the post-crisis period, the analysis of the dynamics and structure of transit flows, identifying problems and suggestions for solutions.*

Analysis of recent research and publications. *Problems of development of transit potential of Ukraine are reflected in numerous works of national scientists. However, some issues remain controversial, not disclosed and justified. There is need for an in-depth study of trends in dynamic changes in the economic and political situation in the post-crisis period and it formed the purpose of the study.*

Results. *The analysis of the use of transit potential of Ukraine showed the destructive impact of the economic crisis on the volume of transit. Most decrease was in the transit via pipeline and rail transport. The geography of transit traffic changed significantly. There is a gradual concentration of transit services of Ukraine in the CIS and the EU, which should be viewed as a positive factor in the development of transit potential.*

Ukrainian government implemented measures to improve the system of transit and adaptation of national legislation to international norms and standards. However, there is no comprehensive approach in addressing these issues. So reforms in the transport sector are at an early level.

Acute problems that require immediate solutions are inadequate transport infrastructure, non-competitiveness of tariff policy, lack of customs checkpoints on the

border, increasing competition from Russia, Romania, Moldova, Belarus. Also, there is need to change the Law of Ukraine "On the transit of goods", especially in part of restrictions on the transit of dangerous goods. Ukraine should immediately accede to international agreements and conventions in transit by river transport and the Convention on a common transit procedure.

Conclusion. The analysis of the role of transit in the post-crisis period and the possibility of Ukraine in this field, we can conclude that solving the effective implementation of transit benefits requires adequate institutional, regulatory and administrative provisions. Determinants in forming national transit component are correlated with the overall strategy of economic development. For Ukraine proper development of transit potential will increase the total product and diversification of economic potential.

Keywords: transit potential, market of transport services, transport infrastructure, new technologies of transit, integration into the EU.

REFERENCES

1. *Merezha* mizhnarodnyh transportnyh korydoriv na terytorii' Ukraïny. M-vo infrastruktury Ukraïny vid 8 lyp. 2010 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.mtu.gov.ua/uk/show/transport.html>.
2. *Ablov A. S.* Tranzyt jak forma mizhnarodnoi' torgivli poslugamy : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.05.01 / Ablov A. S. — K., 2006. — 213 s.
3. *Bludova T.* Tranzytynij potencial Ukraïny: formuvannja i rozvytok : monografija / T. Bludova. — K. : NIMB, 2006. — 276 s.
4. *Butko M. P.* Teoretychni aspekty rozvytku tranzynogo potencialu regioniv Ukraïny / M. P. Butko, O. V. Minina // Derzhava ta regiony. — 2010. — № 6. — S. 84—92. — (Serija "Ekonomika i pidpryjemnyctvo").
5. *Jemel'janova O. Ju.* Rozvytok rynku transportnyh poslug v Ukraïni v umovah integracii' / O. Ju. Jemel'janova // Mytnyj broker. — 2011. — № 7 (170). — S. 63—79.
6. *Kotlubaj O. M.* Konkurentospromozhnist' ta stalij rozvytok moregospodars'kogo kompleksa Ukraïny : monografija / O. M. Kotlubaj. — Odesa : IPREED NANu, 2011. — 427 s.
7. *Minina O. V.* Osoblyvosti realizacii' tranzynogo potencialu Ukraïny na suchasnomu etapi / O. V. Minina // Ukraïns'kyj socium. — 2010. — № 4.
8. *Novikova A. M.* Metodologichni osnovy rozvytku tranzynogo potencialu Ukraïny : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.07.04 / Novikova A. M. — K., 2004.
9. *Novikova A. M.* Ukraïna v systemi mizhnarodnyh transportnyh korydoriv / A. M. Novikova. — K. : NIPMB, 2003. — 494 s.
10. *Orlova V. A.* Povyszenie tranzitnogo potenciala Ukrainy na osnove ispol'zovanija i razvitija transportnoj sitemy : monografija / V. A. Orlova, N. Ju. Tkachenko, A. S. Malovichko. — Doneck: DonNUJeT, 2011. — 204 s.
11. *Prejger D. K.* Strategija i mehanizmy reguljuvannja promyslovogo rozvytku. Koncepcija social'no-ekonomichnogo rozvytku regioniv v umovah vyklykiv globalizacii' / D. K. Prejger : zb. nauk. pr. T. 2. Mizhregional'ne spivrobotnyctvo v rozbudovi transnacional'noi' transportnoi' merezhi Jevropy / In-t ekonomiky prom-sti. — Doneck, 2011. — S. 266—274.
12. *Prejger D.* Realizacija tranzynogo potencialu Ukraïny jak faktor zmicennnja ekonomichnyh zv'jazkiv mizh Jevropoju ta Azijeju / D. Prejger, Ja. Zhalilo, O. Sobkevych, O. Jemel'janova // Ekonomika Ukraïny. — 2012. — № 4. — S. 47—59.
13. *Cvetov Ju. M.* Rol' transportnoj sistemy Ukrainy v evroaziatskih integracionnyh procesah : nauch. dokl. / Ju. M. Cvetov, M. V. Makarenko : materialy kruglogo stola ["Transport i jekonomicheskij rost"] (Sankt-Peterburg, 11—18 ijunja, 2004) // Sajt Evroaziat. transportnogo sojuza [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu : <http://www.eats.org>.

14. Shhodo realizacii' ta rozvytku tranzynogo potencialu Ukrainy: analychna zapyska / Nac. in-t strategichnyh doslidzhen' pry Prezydentovi Ukrainy [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : www.niss.gov.ua/articlas/818.
15. *Transport i zv'jazok Ukrainy* : stat. zb. za 2010 r. — K., 2011. — S. 78.
16. Postanova KМУ "Pro zatverdzhennja Derzhavnoi' cil'ovoi' programy reformuvannja zaliznychnogo transportu na 2010-2019 rr." vid 16.12.2009 № 1390 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF\\$](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF$).
17. Rozporjadzhennja KМУ "Pro shvalennja Konceptcii' reformuvannja systemy derzhavnogo upravlinnja avtomobil'nymy dorogamy zagal'nogo korystuvannja" vid 20.08.2008 № 1096-r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1096-2008-%D1%80>.
18. Zakon Ukrainy "Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukrainy shhodo zdijsnennja poperedn'ogo dokumentalnogo kontrolju v punktah propusku cherez mytnyj kordon Ukrainy" vid 03.02.2011 973-VI // VRU [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2973-17>.
19. Postanova Rady ministriv Biorusi vid 12.08.2010 № 1181 "Pro zatverdzhennja Strategii' rozvytku tranzynogo potencialu Biorusi na 2011—2015 rr." [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.belta.by/ru/all_news/economics/Strategija-razvitija-tranzitnogo-potentsiala-na-2011-2015-gody-utverzhdena-v-Belarusi_i_521094.html.